

פתרון הבחינה

אזרחות

חורף תשפ"ד, 2024, שאלון: 34281

מוגש ע"י מורה לאזרחות בבית הספר לבגרות של יואל גבע.

הערות:

- התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
- תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

פרק ראשון**שאלה מספר 1**

ציין: מנגנון פיקוח וביקורת לא מוסדי (בלתי פורמלי)

הצג: ביקורת שמקיימים גופים, ארגונים או פרטים כדי להגביל את השלטון ולפקח עליו, ונעשית ללא הסמכה חוקית, אלא מיוזמתם של אזרחים או קבוצות. ביקורת זו נעשית על-ידי הפגנות, שביתות, עצומות, אומנות לסוגיה, הופעה וכתובה באמצעי התקשורת וברשתות חברתיות. הפיקוח נעשה באמצעות הפעלת לחץ על קובעי מדיניות, הבעת ביקורת על השלטון ויצירת דיון ציבורי על נושא מסוים.

הסבר: "אזרחים רבים כתבו לספרייה הלאומית שהם מתנגדים לשינוי, ופרסמו בכלי תקשורת את דרישתם להחזיר את הסמליל הישן." בעקבות פרסום הסמליל החדש של הספרייה הלאומית, אזרחים רבים הביעו את מורת רוחם מהעיצוב החדש שנבחר ובחרו לכתוב לספרייה על כך, ולפרסם בכלי התקשורת את דרישתם לחזור לסמליל הישן. אזרחים אלה פעלו מיוזמתם וללא הסמכה חוקית, תוך שימוש בכתבת מכתבים וכלי תקשורת, והפעילו לחץ על הספרייה הלאומית כדי שתשנה את החלטתה. כל אלו מעידים על מנגנון פיקוח וביקורת בלתי פורמלי שבא לידי ביטוי במקרה זה.

שאלה מספר 2

ציין: לאומיות אתנית-תרבותית

הצג: השאיפה המשותפת של בני לאום לשלטון עצמי במסגרת של מדינה ריבונית. מבוססת על יסודות אתניים-תרבותיים כמו: מוצא, שפה, תרבות, היסטוריה ולפעמים גם דת.

הסבר: "צבעי הסמליל הישן היו כחול ולבן, כצבעי הדגל והטלית, והכיתוב בעברית היה בולט". כלומר, האזרחים המוחים הדגישו כי בסמליל הישן של הספרייה הלאומית באים לידי ביטוי מאפיינים אתניים-תרבותיים כמו שפה ודת. במקרה הזה, באה לידי ביטוי השפה העברית שהיא שפת הלאום היהודי, והדת היהודית לאור צבעי הכחול-לבן שמייצגים את הטלית, מעטה התפילה היהודי.

שאלה מספר 3

ציין: חופש הביטוי

הצג: לכל אדם זכות לבטא את עמדותיו ואמונותיו בכל דרך שיבחר (בדיבור, לבוש, אמנות, כתב, תקשורת ועוד), ובגלוי. זכות זו נגזרת מהזכות לחירות.

הסבר: "כתב עיתונאי מסוים מאמר ובו ציין כי גם בשעת מלחמה יש להקפיד לאפשר לאנשים להציג את עמדותיהם, גם אם אינן מקובלות".

העיתונאי ביקש להגן במאמרו על זכותה של השחקנית הישראלית המוכרת לחופש הביטוי. אותה שחקנית בחרה לבטא את עמדותיה (תמיכה בארגון החמאס ובמעשיו) באופן גלוי באמצעות הרשתות החברתיות. העיתונאי הדגיש כי גם אם דעותיה אינן מקובלות ונאמרות בעת מלחמה, יש לאפשר את הצגתן בגלוי במסגרת חופש הביטוי, שהיא זכות יסוד במדינה דמוקרטית.

שאלה מספר 4

ציין: שלטון החוק

הצג: עקרון הקובע את כללי ההתנהגות (את המותר והאסור) במדינה דמוקרטית באמצעות חוקים המחייבים הן את האזרחים והן את השלטון. אין אדם הנמצא מעל החוק.

החוקים נחקקים ע"י חברי הרשות המחוקקת אשר מבטאים את ריבונות העם, בהליך דמוקרטי ומסודר.

החוק חייב להיות כללי – לחול על כולם באופן שוויוני מבחינת תוכנו ואכיפתו, בהיר ופומבי.

הסבר: "על עבירה זו העונש עשוי להיות בין שנתיים לחמש שנות מאסר, ולכן הומלץ להגיש כתב אישום נגד השחקנית".

קביעת המשטרה שיש להגיש כתב אישום נגד השחקנית התבססה על עיקרון שלטון החוק, וזאת משום שלפי עיקרון זה ישנם חוקים הקובעים את כללי ההתנהגות במדינה הדמוקרטית, את המותר והאסור. במקרה זה, אותה שחקנית חשודה בכך שהפרה את אחד החוקים והביעה הזדהות ותמיכה בארגון טרור. משום שהחוק מחייב את כולם ללא יוצא מן הכלל, המשטרה החליטה להגיש נגדה כתב אישום ואם יימצא שאכן פעלה בניגוד לחוק, יכולה להישלח לכלא.

פרק שני

שאלה מספר 5

חוק השבות

- חוק המגדיר את הדרכים השונות לקבלת אזרחות ישראלית. ← וק זה נובע מתפיסת היסוד של מדינת ישראל כמדינת הלאום של כל יהודי העולם ולכן מקנה אזרחות אוטומטית לכל מי שעולה לארץ מכוח חוק השבות. בין הדרכים הנוספות לקבלת אזרחות:
- א - ישיבה רצופה בישראל בין השנים 1948 – 1952.
  - ב - לידה לאזרחים ישראלים.
  - ג - התאזרחות על בסיס קריטריונים שונים ובכללם מגורים של 3 שנים בישראל וידיעת מה של השפה העברית בכפוף לאישור שר הפנים.
  - ד - שר הפנים רשאי להעניק אזרחות על בסיס תרומה למדינה.

שאלה מספר 6

שני ביטויים למעמד המיעוטים במרחב הציבורי במדינת ישראל:

- א - לשפה הערבית מעמד מיוחד בישראל. חלק מפרסומי המדינה/שלטי הכוונה/תקנות שונות מחויבות להיכתב גם בערבי.
- ב - ימי המועד של המיעוטים מוכרים להם כימי חופשה.
- ג - העדות הלא יהודיות כפופים לשיפוט הדתי של בתי הדין על פי דתם בנושאי אישות.
- ד - למיעוטים השונים קיימות מערכות חינוך נפרדות המתנהלות בשפתם.

שאלה מספר 7

מעצר מינהלי

- מעצר מניעתי מידי ללא הליך פלילי רגיל כנגד העצור/ גם בלי שהוא מואשם בביצוע עבירה כלשהי. סמכותו של שר הביטחון להורות עליו.
- מטרתו למנוע פגיעה בביטחון הציבור/ בטחון המדינה/ זכות לחיים וביטחון של אזרחי המדינה. הליך הנתון לביקורת רבה בשל הפגיעה הקשה בזכויות ולכן חלות עליו הגבלות בחוק. בסמכות שר הביטחון בלבד לבצע מעצר מינהלי לפרק זמן ארוך, תקף לתקופה של 6 חודשים וניתן להארכה.

שאלה מספר 8

עיקרי הסדר הסטטוס קוו

- ההסדר להכרעה במחלוקות בסוגיות דת ומדינה שיסודו מיוחס למכתב הצהרת כוונות מ-1947 (שנשלח מהנהלת הסוכנות היהודית למפלגת אגודת ישראל).
- נועד למנוע העמקת מחלוקות בין דתיים לחילוניים ולאפשר חיים משותפים במדינה שעתידה לקום. עוסק בהסדרת ארבע סוגיות מרכזיות של דת ומדינה:
1. הגדרת השבת כיום המנוחה במדינת ישראל (ליהודים).
  2. מטבח כשר במוסדות ממלכתיים.
  3. נישואין וגירושין של יהודים יתנהלו בהתאם להלכה.
  4. מתן אוטונומיה לזרם החינוך הדתי.

שאלה מספר 9

שני הבדלים בין הגישה החברתית-כלכלית הסוציאל-דמוקרטית ובין הגישה החברתית-כלכלית הליברלית (נאו-ליברלית).
 הבדל ראשון:
 הגישה הליברלית מדגישה את החירות הכלכלית ואילו הגישה הסוציאלית מדגישה את השוויון החברתי כלכלי.
 הבדל שני:
 הגישה הליברלית תומכת בצמצום המיסוי עד למינימום. לעומתה, הגישה הסוציאלית תומכת במיסוי גבוה על העשירונים העליונים.

שאלה מספר 14

שאלת אשכול – אשכול מעורבות אזרחית ופיקוח על הרשויות

הצג ועדת חקירה פרלמנטרית: הכנסת מוסמכת להקים ועדת חקירה פרלמנטרית בנושאים שהיא רואה בהם חשיבות ציבורית. ועדת החקירה יכולה להיות גם אחת מוועדות הכנסת שעוסקת בנושא הנחקר. הוועדה מורכבת מחברי כנסת מהסיעות השונות, מהקואליציה ומהאופוזיציה. מעמדה פחות מזה של ועדת חקירה ממלכתית לאור הרכבה הפוליטי, אך היא מאפשרת להשמיע את קול הציבור ולתת חשיפה לנושא מסוים.

הצג עיקרון דמוקרטי: פלורליזם: מקור הביטוי במילה "פלורל" שמשמעותה: רב, מרובה. משמעותו, הכרה בחשיבות של ריבוי קבוצות, דעות, השקפות, צרכים ורצונות שונים חברה. עידוד ותמיכה בריבוי ובמגוון של קבוצות ודעות אלה.

הסבר כיצד עיקרון הפלורליזם מתממש בוועדת חקירה פרלמנטרית:

עיקרון הפלורליזם מתממש בוועדת חקירה פרלמנטרית בהרכבה: היא מורכבת מחברי כנסת מסיעות שונות ומגוונות, גם מהקואליציה וגם מהאופוזיציה. בכך ישבו בה חברי כנסת שמייצגים דעות רבות ומגוונות מכל הקשת הפוליטית, ומשקפים צרכים ורצונות שונים בחברה. בנוסף, הוועדה מוסמכת לדון בנושאים מגוונים שהיא רואה בהם חשיבות ציבורית.

פרק שלישי

שאלה מספר 15

הזכות לחיים וביטחון

הצג:

אין לפגוע בחייו ובגופו של אדם/ לכל אדם זכות לחיים ולביטחון אישי. חובת המדינה להגן על כל בני האדם החיים בשטחה מפני פגיעה בחייהם ובגופם בידי אחרים.

הסבר:

ניתן לראות בקטע שישנה התייחסות לכך: "כולנו מבינים כיום עד כמה המשותף בינינו רב על המפריד ועד כמה אזרחי ישראל מאוימים – חמאס לא מבחין בין ימין לשמאל, בין תומך ממשלה למתנגד לה; חיזבאללה מאיים על כל יהודי ועל כל ישראלי באשר הוא, ואיראן ושלוחיה רוצים להשמיד את מדינת היהודים על כל תושביה" – בציטוט זה ניתן לראות שיש איום מצד ארגוני טרור והזכות לחיים וביטחון עלולה להיפגע.

שאלה מספר 16

ערך הסובלנות

הצג:

קבלת השונה/ יחס מכבד לשונים ממני, לדעותיהם, לאורח חייהם. כמו – כן, הימנעות מתגובות אלימות מילולית או פיזית בעת מחלוקת. בנוסף, הימנעות מהפעלת סמכות שלטונית כלפי עמדות ביקורתיות או מרגיזות.

הסבר:

ניתן לראות בקטע שיש התייחסות לכך: "נגן בלהט על דעותינו ונתנגד באותו הלהט לדעות האחרות – אבל בכבוד הדדי ובדו־שיח. כולנו כמהים לאחדות ומבינים שבחברה חיה ותוססת נדע לחיות יחד ולהכיל השקפות שונות, אפילו מחלוקות עזות." בציטוט זה ניתן לראות שיש כאן דעות מנוגדות אך כל אחת מכירה בשנייה ונותנת לה כבוד ולא פוסלת אותה כי היא מנוגדת לדעתה.

שאלה מספר 17

שני תפקידי הכנסת:

ייצוג האזרחים – מייצגת את ריבונות האזרחים ואת העמדות השונות בחברה. פיקוח וביקורת - מהווה מנגנון פיקוח פורמאלי/ מפקח ומבקר את מדיניותה ופעולותיה של הרשות המבצעת ע"י אופוזיציה, ועדות, אישור תקציב, כלים פרלמנטריים. בקטע:

"ביום שאחרי המלחמה חייבת לקום ממשלה המבוססת על קואליציה מגוונת – לא ממשלת אחדות אלא ממשלה מאחדת, קואליציה רחבה שחבריה נבחרו לכנסת על ידי רוב האזרחים ומבטאים עמדות מגוונות בחברה הישראלית, נציגים של מפלגות שונות המחויבים לציבור כולו."

פרק רביעי

שאלה מספר 18

ציין: קביעת מדיניות ויישומה.

הצג: הממשלה אחראית על קבלת החלטות והוצאתן לפועל בתחומים שונים הנמצאים באחריות משרדי הממשלה: חינוך, ביטחון, חוץ, בריאות ועוד.

הסבר: "הורה שר הפנים למינהל התכנון לבחון שורה של צעדים ובהם הקמת יישוב דרוזי חדש". הממשלה היא הרשות המבצעת ואחראית על קבלת החלטות והוצאתן לפועל. במקרה הזה, שר הפנים, שהוא חלק מהממשלה, משתמש בסמכויותיו ומורה למינהל התכנון שתחת אחריותו להקים יישוב דרוזי חדש ומאשר היתרי בנייה ליחידות דיור חדשות ביישוב הדרוזי דאליית אל-כרמל. שר הפנים קובע מדיניות ביחס לעדה הדרוזית, ומיישם אותה בפועל באמצעות הפעלת סמכויותיו השונות.

שאלה מספר 19

ציין: הפנייה לעם היהודי בתפוצות

הצג: קריאה להתלכד סביב היישוב היהודי ולסייע במערכה הגדולה על הגשמת שאיפת הדורות לגאולת ישראל.

הסבר: "מאז פרצה מלחמת 'חרבות ברזל' הגיעו עשרות בני נוער יהודים מן התפוצות כדי להתגייס לצה"ל ולהשתתף במאמץ המלחמתי ובהגנה על המדינה".

בני הנוער היהודים מהתפוצות שבחרו לעלות ארצה ולהתגייס לצה"ל במהלך המלחמה מגשימים במעשיהם את הפנייה בהכרזת העצמאות לעם היהודי בתפוצות. הם מסייעים למדינת ישראל במאמץ המלחמתי, מתלכדים סביב המדינה ומביעים את תמיכתם הבלתי מסוייגת במדינת הלאום של העם היהודי. זו הגשמה מלאה של הפנייה בהכרזת העצמאות ליהודי הגולה.

שאלה מספר 20

ציין: הזכות לשוויון

הצג: אין להפלות אדם בשל זהותו, שיוכו, מגבלה כלשהי או סממן חיצוני אלא במקרים של שונות רלוונטית (הבחנה מותרת). קיימים שני מובנים של הזכות לשוויון: (א) שוויון פורמלי – שוויון בפני החוק וגם שוויון פוליטי – מתן הזכות לבחור ולהיבחר באופן שוויוני. (ב) שוויון מהותי – במובן הכלכלי-חברתי. המדינה צריכה לדאוג לרווחתם הכלכלית-חברתית של אזרחיה. מובן זה שנוי במחלוקת והיישום שלו משתנה בין מדינות.

הסבר: "לתלמידים שפוננו מאיזורי העימות בדרום ובצפון, ומתקשים לקיים שגרת לימודים רגילה כמו כל שאר תלמידי ישראל, יינתנו הקלות..."

כלומר, באמצעות המתווה החדש שפרסם משרד החינוך להקלות בבחינות הבגרות הוא מבקש לממש ולעודד את הזכות לשוויון. המשרד עושה הבחנה בין תלמידים שפוננו מאזורי העימות ולכן מתקשים לקיים שגרת לימודים מסודרת, לבין תלמידים שהמלחמה פחות השפיעה על שגרת יומם. התלמידים שפוננו יקבלו יחס שונה ומקל ממשרד החינוך, כמו הגדלת המשקל של הציון הפנימי, כדי לאפשר שוויון בינם לבין שאר תלמידי ישראל.

שאלה מספר 21

א. אני תומך בעריכת בחירות לרשויות המקומיות, למרות הימשכות המלחמה ומבלי להמתין לסיומה.
ב. מושג מאזרחות התומך בעמדת: עיקרון שלטון העם. לפי עיקרון יסוד זה, האזרחים הם הריבון במדינה. הם בוחרים שלטון של נציגים לזמן קצוב המוגדר בחוק, ואלו אחראים על ניהול ענייני המדינה. למרות הימשכותה של המלחמה, אני מאמין בלב שלם שיש לקיים את הבחירות לרשויות המקומיות ולאפשר לעם, שהוא הריבון בדמוקרטיה, לבחור שלטון של נציגים בהתאם לכתוב בחוק. למרות שמלחמה היא דבר כואב ומורכב, ניתן לקיים במהלכה בחירות ולאפשר את ההליך הדמוקרטי. כפי שהיה בעבר, חיילי המילואים יכולים להצביע בבסיסים שלהם במעטפות כפולות ובכך לקחת חלק בבחירות. אף אחד לא יודע מתי בדיוק תסתיים המלחמה ולכן לדעתי אין לדחות את הבחירות, דבר שיכול לפגוע במימוש של עיקרון כה משמעותי כמו שלטון העם.

ג. אלו המתנגדים לעמדתי וחושבים שצריך לדחות את הבחירות לרשויות המקומיות עד לסיומה של המלחמה, יכולים להתבסס על עיקרון ההסכמיות. לפי עיקרון זה, צריכה להיות הסכמה רחבה בין קבוצות בחברה על אופייה הבסיסי של החברה והמדינה, כמו: גבולות המדינה, צורת המשטר וקבלת כללי המשחק הדמוקרטיים. ההסכמיות מחזקת את היציבות ומאפשרת קיום משותף על אף חילוקי דעות בתחומים אחרים. ישנו מתח בין ערך הפלורליזם המעודד ריבוי דעות לערך ההסכמיות המחזק את האחידות והערכים המשותפים. תקופת מלחמה היא תקופה רגישה המחייבת הסכמה רחבה בקרב האוכלוסייה על מטרות המלחמה ועל הצורך להתלכד ולפעול ביחד. בחירות לרשויות המקומיות יכולות להגביר את המתיחות והמחלוקת בקרב האזרחים, כחלק מתעמולת המתמודדים והמפלגות, ובכך לפגוע בהסכמיות ובאחדות בחברה שחשובים במיוחד בתקופת מלחמה. לכן, יגידו המתנגדים, יש לחכות עם קיומן של הבחירות לסיום המלחמה.

